

Algemeen stappenplan voor de uitbouw van een erfgoeddepot in een parochiekerk

DUIDING EN INSTRUCTIES:

- ❖ DIT STAPPENPLAN GAAT IN DE EERSTE PLAATS UIT VAN DE VRAAG OF DE DEPOTNODEN VOOR RELIGIEUS ERFGOEDCOLLECTIES VERENIGD KUNNEN WORDEN MET HET TOENEMEND AANTAL VRIJSTAANDE OF VRIJKOMENDE KERKGEBOUWEN. HET COLLECTIEPROFIEL VAN HET DEPOT HOEFT ZICH HIER NIET NOODZAKELIJK TOE TE BEPERKEN.
- ❖ BESCHOUW DIT STAPPENPLAN ALS EEN CHECKLIST; HET IS IN DE EERSTE PLAATS BEDOELD OM ZICHT TE GEVEN OP WAT ER ZOAL **KAN** KOMEN KIJKEN BIJ DE UITBOUW VAN EEN ERFGOEDDEPOT IN EEN PAROCHIEKERK. AFHANKELIJK VAN HET BEOOGDE DEPOTMODEL, ZULLEN DE VOORBEREIDINGEN MEER OF MINDER OMVATTEND ZIJN.
- ❖ HOEWEL DIT STAPPENPLAN EEN INDICATIEF LINEAIR PROCES VOORSTELT, HOEFT DIT IN DE PRAKTIJK NIET EXACT OP DEZE MANIER TE VERLOPEN. HET IS BEST MOGELIJK DAT ER HEEN EN WEER GESCHOMMELD WORDT TUSSEN VERSCHILLENDE STAPPEN.
- ❖ OVERLOOP DIT DOCUMENT EN BEPAAL WELKE STAPPEN VAN TOEPASSING ZIJN VOOR HET PROJECT. ZO HOEFT ER IN HET GEVAL VAN DEPOTSCENARIO'S 1 EN 2 (CFR. 'STROOMSCHEMA') NIET NOODZAKELIJK EEN TECHNISCH EXPERT (CFR. STAP 1.7.) INGESCHAKELD TE WORDEN. DEZE SCENARIO'S ZETTEN IN DE EERSTE PLAATS IN OP HET OPTIMALISEREN VAN BESTAANDE (BERG-)RUIMTES, ZODAT DE OPSLAGCAPACITEIT VERGROOT EN/OF ER BETERE BEWAAROMSTANDIGHEDEN GECREËERD WORDEN. EENVOUDIGE, BUDGETVRIENDELIJKE INGEPEN ZOALS HET VOORZIEN VAN AANGEPAST MEUBILAIR EN VERPAKKINGSMATERIAAL, EEN GORDIJN EN DE INSTALLATIE VAN EEN DATALOGGER KUNNEN IN DIT GEVAL REEDS VOLSTAAN. DE RE-ORG-METHODE KAN HIER EEN GROTE HULP ZIJN; DIT INSTRUMENT BIEDT NAMELIJK EEN STAPSGEWIJZE AANPAK VOOR HET REORGANISEREN VAN EEN DEPOT¹. DAARBIJ WORDT UITGEGAAN VAN EEN CREATIEF, VERANTWOORD GEBRUIK VAN DE AANWEZIGE HULPMIDDELEN.
- ❖ HOUD IN GEDACHTEN DAT ELK PROJECT MAATWERK EN TIJD VERGT OM TOT EEN DUURZAAM EINDRESULTAAT TE KOMEN.

¹ Voor meer informatie over de RE-ORG-methode, zie www.iccrom.org/section/preventive-conservation/re-org en <https://faro.be/publicaties/re-org-eeen-methode-om-uw-museumdepot-te-reorganiseren>.

Inhoudsopgave

0. Voortraject: Breng de brede noden en kansen in kaart.....	3
0.1. Eerste evaluatie / pre-selectie kandidaat-depotgebouw(en)	3
0.2. Breng de depotnoden in kaart.....	4
0.3. Breng de financiële mogelijkheden in kaart	6
0.4. Bepaal of het voorliggende kerkgebouw / welk kerkgebouw zich (het best) leent tot het huisvesten van een erfgoeddepot.....	6
0.5. Stel een projectgroep samen	6
1. Planningsfase	8
1.1. Zet het beheer- en financieringsmodel uit	8
1.2. Bepaal het collectieprofiel van het erfgoeddepot.....	9
1.3. Bepaal welke depotfuncties gewenst zijn.....	9
1.4. Bepaal de wensen en mogelijkheden rond ontsluiting van gebouw en collectie	10
1.5. Bepaal de wensen omtrent inrichting (ruimtes en meubilair) en klimaat	12
1.6. Schrijf een projectdefinitie uit en leg deze voor ter goedkeuring bij de stakeholders	12
1.7. Schakel (indien nodig) technische experts in	12
1.8. Bespreek de ontwerpen met veiligheidsdeskundigen en verzekeraar	13
2. Realisatiefase.....	14
2.1. Werfopvolging.....	14
2.2. Bereid de exploitatiefase voor.....	14
2.3. Bereid de verhuisfase voor	15
2.4. Verhuis	16
2.5. Plaatsing objecten.....	16
3. Exploitatiefase.....	16

0. Voortraject: Breng de brede noden en kansen in kaart

Stappen 0.1. en 0.2. kunnen synchroon uitgevoerd worden.

0.1. Eerste evaluatie / pre-selectie kandidaat-depotgebouw(en)

Houd er rekening mee dat uit onderstaande stappen kan blijken dat het betreffende kerkgebouw niet geschikt is om te dienen als erfgoeddepot.

0.1.1. Toekomstvisie gebruik kerk(en)?

Werp een blik op het kerkenbeleidsplan indien aanwezig. Kennis van de toekomstvisie op het gebruik van de kerken binnen de gemeente is een goed vertrekpunt. Enerzijds om het gebruik van het betreffende kerkgebouw te concretiseren, anderzijds om de uitdagingen voor het behoud van het religieus erfgoed in te schatten. Zet eventueel eerste krijtlijnen uit voor een integrale visie op de toekomstige omgang met en het gebruik van het religieus erfgoed, zowel onroerend, roerend als immaterieel.

0.1.2. Toestandsbeschrijving bouwschil en interieur

Vraag een toestandsbeschrijving op van de kandidaat-kerkgebouwen of van het kerkgebouw dat reeds naar voor geschoven werd. Monumentenwacht helpt je hierbij verder.

0.1.3. Instandhoudingswerken

Voor de installatie van een depot is het eerste uitgangspunt een gezonde bouwschil. Bepaal vanuit het inspectierapport van Monumentenwacht of het mogelijk en wenselijk is om instandhoudingswerken uit te voeren aan het kerkgebouw. Eens het duidelijk is naar welk kerkgebouw de voorkeur uitgaat voor de installatie van een erfgoeddepot, ga je na wanneer de instandhoudingswerken ingepland kunnen worden en stel je de nodige aanvraagdossiers op voor premies en subsidies voor instandhouding en restauratie. Op [deze pagina](#) vind je hiervan een overzicht terug. Houd er rekening mee dat er enkele jaren kunnen overgaan vooraleer deze uitgevoerd zijn (afhankelijk van de grootorde van de werken).

0.1.4. Klimaatmetingen

Installeer dataloggers indien er geen instandhoudingswerken nodig zijn of nadat deze uitgevoerd werden. De metingen dienen gedurende een jaar uitgevoerd te worden en nadien geëvalueerd. Voor meer informatie en tips inzake uitvoering en begeleiding, zie het document 'Klimaatbeheer en inrichting van erfgoeddepots in kerkgebouwen - Basisaanbevelingen'.

0.1.5. Breng de overige karakteristieken van de/het kandidaat-depotgebouw(en) in kaart

- ❖ Onderzoek het statuut van het kerkgebouw en haar directe omgeving. Dit kan je eenvoudig vinden door het erfgoedpand op te zoeken via de [Inventaris Onroerend Erfgoed](#).
- ❖ Ga in het geval van een geheel of gedeeltelijk beschermde kerk na welke interieurelementen en roerende goederen in situ bewaard moeten worden en evalueer of die eventuele ruimtelijke aanpassingen of het inbrengen van grote volumes in de weg staan (o.a. cultuurgoederen, roerend goed 'onroerend door bestemming', het orgel,...). Neem hiervoor contact op met de regioconsulent van het Agentschap Onroerend Erfgoed.
- ❖ Als er topstukken aanwezig zijn die tot de bescherming van het gebouw behoren, hou er dan rekening mee dat dit eisen stelt inzake preventieve conservatie. Neem hiervoor contact op met het Departement Cultuur, Jeugd en Media.

- ❖ Biedt het grondplan mogelijkheden voor compartimentering of het creëren van verschillende klimaatzones? Zijn er zones met rechtstreeks zonlicht of veel lichtinval (risico op verkleuring erfgoedobjecten)?
- ❖ Zijn in onderliggende graven in het kerkgebouw of op de toegangsweg naar het portaal of andere ingangen? Technisch onderzoek naar de stabiliteit en draagkracht van de vloeren (en eventueel muren) dient in geval van grote ingrepen op een later stadium voorzien te worden. Dit kan je in principe pas doen eens de projectdefinitie op punt staat (zie stap 1.7.).
- ❖ Hoe staat het gebouw in relatie tot de omgeving? Bv.: is er risico op schade door een nabijgelegen rivier, omvallende bomen, trillingen van werven of grote verkeersaders?, is het gebouw vlot toegankelijk?,... [Dit artikel van Erfgoedwijzer](#) (FARO) gaat hier verder op in.

0.2. Breng de depotnoden in kaart

0.2.1. Bepaal de schaalgrootte (initieel)

Bepaal welke instellingen/verenigingen tot de primaire intentie van het project behoren (bv. eigen collectie van de kerk, gezamenlijke bewaarplaats op niveau van de gemeente, enkel religieuze instellingen of ook erbuiten,...) en bepaal van daaruit welke partners je eerst wenst aan te schrijven om de bewaarnoden in kaart te brengen.

Het is nuttig en aangeraden om daarnaast ook wat breder (bv. heemkringen, toneelgezelschappen, andere depots waarmee afstemming mogelijk is,...) te bevragen. Dit kan tot onvoorziene partnerschappen en synergie leiden.

0.2.2. Breng de erfgoedinventarissen in orde

Plan de opmaak/aanvulling/actualisatie van de kerkinventarissen in. Doe dit voor alle kerkelijke collecties (en eventueel die van andere instellingen) die binnen de schaalgrootte van het project vallen. Belangrijke aandachtspunten vanuit het perspectief van depotwerking zijn het inventarisnummer, de materiaalsoorten, afmetingen en het natrekken van het statuut, de eigenaar en/of beheerder van het stuk (dit hoeft niet overeen te komen met de eigenaar/beheerder van het gebouw).

Zet ook in op digitale registratie van de erfgoedinventaris.

In het geval van een herbestemming van een kerkgebouw, is het mogelijk dat de respectievelijke kerkfabriek fuseert met die van de moederkerk. In dat geval worden (normaliter) ook de objecten overgedragen en dienen zij een nieuw inventarisnummer te krijgen gelinkt aan de collectie van de fusiekerk. Houd oude inventarisnummers steeds bij.

Een handleiding voor het opstellen van een kerkinventaris vind je [hier](#) terug. Daarnaast kunnen erfgoedcellen, provinciale medewerkers of PARCUM je hierbij begeleiden.

0.2.3. Plan een waarderingstraject in op schaal van het project

Plan indien mogelijk een waarderingstraject in voor elk van de (kerkelijke) erfgoedcollecties die beroep zouden willen doen op de depotruimte. Hiervoor kan je aan het werk met het [Stappenplan Religieus Erfgoed](#).

Het uitvoeren van een waardering op grotere schaal stelt uitdagingen en vergt tijd. De verdere uitrol van testcases bij PARCUM zal mogelijks nog leiden tot aangepaste aanbevelingen qua methodiek. Onderstaande suggestie biedt alvast enige houvast:

- a. Breng de waarde in kaart van elk stuk uit elk van de collecties van de kerken binnen het werkingsgebied: sociaal-emotioneel, devotioneel, liturgisch, cultuurhistorisch,... Ga systematisch, per kerk te werk (zie [Stappenplan Religieus Erfgoed](#), stap 3).
- b. Ga voor elk van de kerken samen met het bisdom en, desgevallend, een regioconsulent van het Agentschap Onroerend Erfgoed na welke stukken ter plaatse moeten blijven o.w.v. een bescherming en welke verwijderd moeten worden o.w.v. risico op oneerbiedig gebruik.
- c. Maak het totaalplaatje: bekijk vanuit de integrale visie op het toekomstig gebruik van de kerken binnen het werkingsgebied:
 - i. Welke kerken in gebruik blijven voor de eredienst
 - ii. Welke kerk als fusiekerk fungeert
 - iii. Welke kerken ruimtelijk nevenbestemd of herbestemd zullen worden.
Ga verder ook na of:
 - i. Er gebruiken zijn met een link met het kandidaat-depotgebouw en/of de collecties uit de betrokken kerken (behoud immaterieel erfgoed)
 - ii. Er andere depotinfrastructuur aanwezig is met degelijke bewaarcondities
 - iii. Er andere erfgoeditems zijn die een kwalitatieve bewaarplaats kunnen gebruiken
 - iv. Er mogelijkheden zijn om in te zetten op ontsluiting op lokaal niveau.
- d. Stel een bestemmingsplan op. Dit doe je opnieuw op niveau van de kerk, voor elk van de kerken binnen het beoogde werkingsgebied. In deze fase selecteer je welke stukken waar naartoe zullen gaan. Er zijn verschillende herbestemmingsopties (cfr. [Stappenplan Religieus Erfgoed, stap 4.1](#)):
 - i. In situ (op de huidige plaats)
 - ii. Naar de fusiekerk
 - iii. Herbestemmen:
 - a. Kerkelijk: in de eigen regio, binnen België of in het buitenland. Het platform '[Vraag & Aanbod' van PARCUM](#) biedt de mogelijkheid aan religieuze instellingen uit binnen- en buitenland om erfgoeditems aan te bieden of over te nemen.
 - b. Niet-kerkelijk: bv. musea, gemeentelijke instellingen, katholieke of andere christelijke instellingen,...
 - iv. Afstoten
 - a. Verkoop of schenking aan particulieren
 - b. Vernietigen

Het is aangewezen om ten tijde van de opmaak van het bestemmingsplan stil te staan bij de nood aan depotruimte. Beslis je om objecten in situ te bewaren of naar de fusiekerk te brengen? Dan is het mogelijk dat er op deze plaatsen een tekort aan (kwalitatieve) bewaarruimte ontstaat. Het inrichten van een depot voor de opslag van de eigen collectie of een gezamenlijke opslagplaats voor de collecties van meerdere kerkfabrieken kan een oplossing zijn.

Hoewel er grote voordelen verbonden zijn aan de waardering en selectie van collectie(s) vooraleer de projectgroep zich vanaf stap 1 buigt over het concretiseren van het depotprofiel (en we dit ook sterk aanbevelen), zal het in de realiteit niet steeds haalbaar zijn om hierop te wachten. Staat de toekomstige invulling van sommige kerkgebouwen de bewaring van het roerend erfgoed in de weg? Of laten de bewaaromstandigheden te wensen over? Heb je met andere woorden dringend een nieuwe, degelijke opslagplek nodig voor je erfgoed? Je kan de waardering van de verschillende collecties en de verhuis van erfgoeditems bestemd voor depotopslag ook stapsgewijs inplannen. Houd hier rekening mee bij het uitwerken van de depotinrichting: bv. transitruimte (eventueel met als functie om de waardering daar door te voeren mocht dit niet meer mogelijk zijn in de kerk van

oorsprong), modulair opslagmeubilair, ruimte voor aangroei,...

Wees je ervan bewust dat deze werkwijze ertoe kan leiden dat het erfgoeddepot in de kerk uiteindelijk niet helemaal tegemoet komt aan benodigde opslagcapaciteit.

0.3. Breng de financiële mogelijkheden in kaart

Ga na welke subsidiekanalen je kan aanboren voor de verdere stappen in het traject (o.a. herbestemmingsonderzoek, technische haalbaarheidsstudies, uitvoering werken, depotinrichting/meubilair/verpakkingsmaterialen en depotwerking).

Een overzicht van de potentiële subsidiekanalen, kan je terugvinden op www.parcum.be/een-erfgoeddepot-in-je-kerk.

0.4. Bepaal of het voorliggende kerkgebouw / welk kerkgebouw zich (het best) leent tot het huisvesten van een erfgoeddepot

Leg hiervoor alle info uit stappen 0.1., 0.2. en 0.3. samen. Dit vooronderzoek kan indien gewenst omgezet worden in een conceptnota, die ter bespreking voorgelegd kan worden bij partners en bestuursorganen. Verder biedt het een basis waarmee een projectgroep in een vervolgfase verder aan de slag kan. In een latere fase wordt uiteindelijk toegewerkt naar een concrete projectdefinitie die het dan weer mogelijk maakt om een gerichte opdracht mee te geven aan technische experts voor de uitvoer van studies, het uittekenen van ontwerpen, etc.

0.5. Stel een projectgroep samen

Zorg voor inbreng uit verschillende hoeken; dit werkt het streven naar een evenwicht tussen behoud en beleving van de historische ruimte en de erfgoedcollectie enerzijds, en functioneel gebruik als opslagruimte anderzijds, in de hand.

Hieronder een overzicht van potentiële betrokkenen:

- Kerkraad van de kerk waarin het erfgoeddepot ondergebracht zou worden
- Indien gezamenlijk depot: vertegenwoordiging van de andere collectiehouders/-beheerders (bv. kerkraden van andere kerken die onderdak zoeken voor hun erfgoedobjecten)
- Gemeente- of stadsbestuur en administratie
- Bisdom
- Erfgoedcel
- Intergemeentelijke Onroenderfgoeddienst (IOED)
- Indien bescherming: Agentschap Onroerend Erfgoed
- Indien topstuk(ken): Departement Cultuur, Jeugd en Media
- Indien mogelijk: iemand met technische achtergrond
- Desgevallend: andere verenigingen/instellingen betrokken bij het beheer of gebruik van de kerk (bv. in geval van profane nevenfuncties).

Hulplijnen:

- Monumentenwacht
- Provinciale erfgoedmedewerkers
- FARO
- PARCUM

Tips:

- Duid een of meerdere trekkers aan: inhoudelijke en organisatorische coördinatie, gespreksleider, uitschrijven documenten (bv. subsidieaanvragen, offerteaanvragen, conceptnota, projectdefinitie, etc.).
- Plan een plaatsbezoek in. Zo krijgen de leden van de projectgroep meer voeling met de ruimte, haar uitdagingen en kansen.

1. Planningsfase

1.1. Zet het beheer- en financieringsmodel uit

De gesprekken omtrent dit thema kunnen synchroon verlopen met stappen 1.2. t.e.m. 1.5.

Maak de nodige afspraken rond het toekomstig eigenaarschap, beheer en de financiering van het gebouw. Is de huidige eigenaar kerkraad of gemeente/stad? Zal er in de toekomst nog een religieuze functie uitgeoefend worden of wordt de kerk onttrokken aan de eredienst?

Houd in gedachten dat er pas definitief bevestiging komt of het kerkgebouw werkelijk dienst kan doen als erfgoeddepot eens er voorstellen van technische experts op tafel liggen (stap 1.7.). Bekijk, indien nodig, samen met het bisdom wanneer de procedure voor onttrekking aan de eredienst opgestart kan worden.

De meest voorkomende juridische constructie bij het her- of nevenbestemmen van kerkgebouwen is de erfpachtregeling. Het gemeente- of stadsbestuur of een derde partij treedt in dat geval op als erfpachter. De eigenaar (kerkfabriek- of gemeente) behoudt een zekere zin van controle over het toekomstig gebruik van het gebouw, aangezien er voorwaarden gesteld kunnen worden in een overeenkomst die opgemaakt wordt door de notaris. Anderzijds beschikt de erfpachter over het volle genotsrecht van het onroerend goed tot het einde van de vooraf bepaalde duurtijd van de overeenkomst. Meer info i.v.m. erfpacht kan je [hier](#) terugvinden of neem contact op met een jurist.

Houd in gedachten dat het roerend goed geen onderwerp vormt van een erfpachtovereenkomst, aangezien een dergelijk contract zuiver betrekking heeft op het onroerende. Bovendien hoeft de eigenaar van een religieus erfgoedobject niet overeen te stemmen met de eigenaar van het gebouw, terwijl de erfpachtovereenkomst wel met deze laatste afgesloten wordt.

Wanneer een kerkgebouw onttrokken wordt aan de eredienst, vindt er normaal gesproken een fusie plaats waarbij de (voormalige) parochie van de herbestemde kerk fuseert met die van de hoofdkerk. De gelden en bezittingen van de kerkfabriek worden daarbij overgedragen. Het is daarom belangrijk om te weten van welke erfgoedobjecten de kerkfabriek de rechtmatige eigenaar is.

Cultuurgoederen en roerende goederen 'onroerend door bestemming' bevinden zich in een grijze zone, omdat het hier om roerende goederen gaat die (veelal) tot de bescherming van het gebouw behoren. Verdere afstemming en onderzoek wordt voorzien om duidelijkheid te verkrijgen rond de eigendomstitel van deze stukken en de implicaties bij her- of nevenbestemming.

Potentiële depotbeheerders in het geval van een collectieprofiel met focus op religieus erfgoed:

- Kerkfabriek(en): bv. in het geval van een intern depot of een gezamenlijk depot voor opslag van erfgoeditems uit de collecties van andere kerken op het grondgebied van de gemeente.
- Gemeente: bv. in het geval van gezamenlijk depot voor opslag van erfgoeditems uit de collecties van meerdere kerken op het grondgebied van de gemeente.
- Vereniging: bv. in het geval er ook een museumruimte voorzien zou worden. De leden van de vereniging kunnen zo instaan voor de uitbating van zowel museum als depot.
- Erfgoedcel: bv. in het geval er collecties/objecten van kerken uit verschillende gemeentes binnen het werkingsgebied van de erfgoedcel opgeslagen zouden worden in één kerkgebouw. De erfgoedcel kan een rol opnemen in het beheer van dit regiodepot of zelf als beheerder optreden. Houd er rekening mee dat iedere erfgoedcel eigen accenten legt in de werking; ze zijn niet verplicht om een dergelijke rol op te nemen.

Kijk na of er subsidielijnen zijn waarop beroep gedaan kan worden voor de uitbouw en exploitatie van het erfgoeddepot en maak afspraken wie welke kosten op zich neemt. Een overzicht van de potentiële financieringskanalen vind je terug op www.parcum.be/een-erfgoeddepot-in-je-kerk.

1.2. Bepaal het collectieprofiel van het erfgoeddepot

De bedoeling is om af te bakenen en duidelijke afspraken te maken over wat wel en niet opgenomen kan worden voor bewaring in het erfgoeddepot.

Te bepalen:

- Statische of dynamische collectie? (optie statisch, maar stelselmatig invullen naargelang waarderingstraject van verschillende kerken doorlopen wordt)
- Zuiver roerend erfgoed of ook onroerend erfgoed (bv. archeologische ensembles)?
- Actief (aankoop, ruil, bruikleen) en/of passief (bewaargeving, schenking, legaat, handgift) verzamelen? [Cultuurloket](#) publiceerde een overzicht van de juridische vormen bij overdracht van goederen. Wat de depotbewaring van religieus roerend erfgoed betreft uitten de bisdommen in de brochure 'Het kerkgebouw. Betekenis en toekomst' de voorkeur voor bewaargeving of bruikleen.
- Focus op religieus erfgoed of ook andere thematische collecties/stukken?
- Geografische en/of inhoudelijke afbakening?
- Een selectie van bepaalde objectcategorieën of integrale collecties?
- ...

Tip:

- Bekijk samen met Monumentenwacht of er zich stukken in de eigen inboedel van de 'depotkerk' bevinden die baat zouden hebben bij andere of beter gecontroleerde bewaaromstandigheden. Mocht het cultuurgoederen (volgens regelgeving Onroerend Erfgoed) betreffen, vergeet dan niet om na te vragen bij het Agentschap Onroerend Erfgoed of het stuk verplaatst mag worden.
- Indien er topstukken aanwezig zijn in de collectie van de kerk met erfgoeddepot of in één van de collecties van de kerken die stukken zouden onderbrengen in het depot, houd dan in gedachten dat dit enerzijds kan leiden tot specifieke eisen rond preventieve conservatie en beveiliging, maar anderzijds ook gelegenheid biedt om extra in te zetten op ontsluiting. Dit is geen wettelijke verplichting. Neem contact op met het Departement Cultuur, Jeugd en Media om de mogelijkheden en voorwaarden in beeld te brengen.
- Op [Erfgoedwijzer](#) vind je meer info i.v.m. collectiemanagement.

1.3. Bepaal welke depotfuncties gewenst zijn

Te bepalen:

- Zuiver tijdelijke bewaring van erfgoed of (ook) langdurig/permanent?
- Transit: tijdelijk of permanent te voorzien? Met welke functie? (bv. in afwachting op uitpakken, toestandscontrole, registratie in depotinventaris, fotograferen, standplaats toekennen – in afwachting op waardering – in afwachting op herbestemming objecten – gedurende restauratie permanente bewaarlocatie). Baken deze functie duidelijk af om dump en wanorde te vermijden.
- Noodopslag: is er ambitie om tijdelijke bewaarplaats aan te bieden voor stukken waarvan de permanente bewaarlocatie te maken kreeg met een ramp?
- Quarantaine: is er ambitie en/of nood om een structuur te voorzien waarin gecontamineerde stukken afgezonderd kunnen worden van de rest van de collectie? Gaat de voorkeur uit naar een permanente structuur of een tijdelijke, demonteerbare variant (bv. tentconstructie)?

- Zal er permanent personeel aanwezig zijn?
- Wordt de collectie opengesteld voor consultatie in situ?
- Zullen er ter plekke kleine conservatie-restauratiebehandelingen uitgevoerd worden?
- ...

Tips:

- Aangezien de kans bestaat dat niet elke functie zijn plaats zal vinden in het kerkgebouw (dat al dan niet gebruikt zal worden voor nog andere zaken), is het aangewezen om na te gaan of er naar afstemming gezocht kan worden qua aanbod met andere depotinfrastructuur in de omgeving.

1.4. Bepaal de wensen en mogelijkheden rond ontsluiting van gebouw en collectie

Afhankelijk van de mogelijkheden en kansen van de case (budget, personeel, partners, ligging, samenhang met eventuele nevenfuncties,...), kan er op verschillende manieren ingezet worden op ontsluiting van het gebouw, haar erfgoedcollectie en de depotcollectie.

Enkele voorbeelden ter inspiratie:

- Digitale registratie én ontsluiting van de erfgoedcollectie (bv. Erfgoedplus, [initiatief Erfgoedcel en Stad Brugge](#),...)
- Gidsbeurten op themadagen (bv. Open Monumentendag, Open Kerkendagen, Erfgoeddag,...)
- Consultatieruimte in situ (o.a. voor onderzoek)
- Stukken uit depotcollectie (wisselend) tentoonstellen in het gedeelte van het kerkgebouw dat nog voor de eredienst of andere publieke functies gebruikt wordt (fig. 1)
- Samenwerking met intern of extern museum
- Doorkijkgat (cfr. Teseum Tongeren (fig. 2), Louvre Lens (fig. 3), [NAVIGO Oostende](#),...)
- Erfgoeddepot in glazen box-constructie, al dan niet omsloten door gordijnen (fig. 4)
- Erfgoeddepot in een gedeelte van het kerkgebouw met transparante scheidingswand (fig. 5)
- Opslagmeubilair dat interactie met en bezichtigen door publiek toelaat (cfr. MAS Antwerpen, STEM Sint-Niklaas) (fig. 6)



Figuur 1. Laurenskerk Rotterdam.



Figuur 2. Depot kerkfabriek Onze-Lieve-Vrouwebasiliek Tongeren.



Figuur 3. Louvre Lens - doorkijk naar depotruimte



Figuur 4. Joods Museum Wenen.



Figuur 5. Museum of Wisconsin Art



Figuur 6. Interactief opslagmeubilair in het Naturalis Biodiversity Center Leiden.

1.5. Bepaal de wensen omtrent inrichting (ruimtes en meubilair) en klimaat

Het document 'Klimaatbeheer en inrichting van erfgoeddepots in kerkgebouwen - Basisaanbevelingen' zet je hierbij op weg. Met de afspraken omtrent het collectieprofiel, depotfuncties en ontsluiting in het achterhoofd, kan de projectgroep zo een initiële richting uitzetten inzake klimaatbeheer en inrichting. Bouwfysici kunnen je in een volgend stadium helpen om het klimaatbeheerprogramma verder scherp te stellen door het uitvoeren van gespecialiseerde metingen of simulaties (zie stap 1.7.).

Houd hierbij ook rekening met de samenhang met eventuele nevenfuncties (profaan of religieus). Ook het behoud en/of de bespeelbaarheid van het orgel neem je mee in de oefening. Contacteer het Agentschap Onroerend Erfgoed voor deskundig advies rond het orgel.

1.6. Schrijf een projectdefinitie uit en leg deze voor ter goedkeuring bij de stakeholders

Dit document vat alle afspraken, conclusies en wensen over het gewenste depotprofiel en het beheers- en financieringsmodel samen. Na goedkeuring door de stakeholders kan de projectdefinitie met bijhorende opdracht voorgelegd worden aan technische experts. Dit voorbereidend werk laat hen toe om doelgericht en efficiënt te werk te gaan.

Bij het ene project zal dit document omvangrijker zijn dan bij het andere.

Op [Erfgoedwijzer](#) vind je meer info over en voorbeelden van een projectdefinitie.

1.7. Schakel (indien nodig) technische experts in

Vraag een offerte op bij enkele bouwfysici (klimaat), ingenieurs (stabiliteit en techniek) en architecten- of ontwerp bureaus. De projectdefinitie dient hiervoor als basisdocument. Sommige bedrijven bieden meerdere van deze diensten aan of werken nauw samen met andere technische experts, waardoor zij zelf partnerschappen kunnen voorstellen voor de uitvoer van de totaalopdracht.

Intense afstemming tussen de technische experts onderling, maar ook met de opdrachtgever en de bredere projectgroep leiden tot een integrale oplossing en resultaat.

1.8. Bespreek de ontwerpen met veiligheidsdeskundigen en verzekeraar

Deze stap wordt bij het inschakelen van technische experts mogelijks al (deels) opgenomen.

Als eigenaar of beheerder van het kerkgebouw dien je tijdig contact op te nemen met de verzekeringsmaatschappij. Her- of nevenbestemmingen kunnen namelijk leiden tot een wijziging in de polis. Aangezien er bij de uitbouw van een erfgoeddepot heel wat objecten met een bepaalde financiële waarde overgebracht worden naar het kerkgebouw, is het mogelijk dat de verzekeraar je daarenboven vraagt om een taxatie uit te voeren. Sommige maatschappijen voorzien zelf een dergelijke dienstverlening. Hiervoor kan je ook terecht bij [PARCUM](#).

Houd ook de veiligheidsaspecten in acht. Het is sterk aangeraden om een calamiteitenplan op te stellen met het oog op de veiligheid van bouwschil, inboedel en mens. Was er al een calamiteitenplan voor de kerk? Ga dan na of er bijkomende protocollen ontwikkeld dienen te worden o.w.v. de nieuwe of bijkomende functie(s) en het veiligstellen van de depotcollectie en haar medewerkers.

Meer informatie over veiligheidszorg in kerkgebouwen en de opmaak van calamiteitenplannen en risicoanalyses vind je op de website van [PARCUM](#) en op [Erfgoedwijzer](#).

2. Realisatiefase

2.1. Werfopvolging

2.2. Bereid de exploitatiefase voor

2.2.1. Breng het takenpakket in kaart

Hieronder een overzicht van de basistaken:

- ❖ Sleutelbeheer voor depot en eventuele nevenfuncties
- ❖ Objecten:
 - Dataregistratie
 - Documentbeheer
 - Conditiecontrole
 - Oppervlaktereiniging
 - Plaatsing in rekken
- ❖ Depotruimte:
 - Onderhoud
 - Inrichting rekken
 - Klimaatmonitoring
 - Controle/inspectie + signaleren defecten en problemen
- ❖ Gebouw:
 - Verzekeringen
 - Conditiecontrole bouwschil en interieur
 - Instandhouding bouwschil en interieur
 - Technische controles

Ga op niveau van de eigen case na of de door het projectteam bepaalde depotfuncties en -werking bijkomende taken met zich meebrengen (bv. permanentie, bruikleenverkeer, kleine conservatie-restauratiebehandelingen,...).

2.2.2. Stel het medewerkersbestand samen

Bepaal wie welke taken uitvoert, of er extra professionele medewerkers aangeworven dienen te worden en reik uit naar vrijwilligers.

2.2.3. Leg een methode voor dataregistratie vast

De geijkte kanalen voor digitale dataregistratie van religieus erfgoedcollecties (via Erfgoedplus en Erfgoedinzicht) kunnen voorlopig nog aangehouden worden. Voorzien wordt dat er circa 2024 herwerkte beheersystemen beschikbaar gesteld zullen worden door de Vlaamse overheid. Reeds geregistreerde collecties van Erfgoedplus en Erfgoedinzicht worden daarbij gemigreerd.

Ga na of de beheerdatbanken van deze systemen toereikend zijn voor de aard van jouw depotwerking. De collectiegrootte en een al dan niet dynamische collectie spelen hierin een rol. Hou het in afwachting op de vernieuwde databanksoftware simpel. Werk bijvoorbeeld met een Excel-lijst, waarin je de voornaamste objectdata met het oog op de depotwerking samenbrengt (bv. huidige en oude inventarisnummers, depotnummer, standplaats, beschrijving, materialen, afmetingen, historiek behoud en beheer).

Specifieke aandacht gaat uit naar standplaatsregistratie en nummering. Standplaatsregistratie maakt het terugvinden van objecten makkelijker en vermijdt onnodige manipulatie met risico op schade. Dit is cruciaal, zeker wanneer het om een gezamenlijk depot gaat.

Vermijd bij voorkeur het toevoegen van bijkomende, fysieke depotnummers op de objecten en noteer de toegekende depotnummers in de beheerdatabank. Heb je een depotwerking voor ogen waarbij stukken uit veel verschillende collecties en van veel verschillende eigenaars bij elkaar geplaatst worden? Dan kan het aanbrengen van het depotnummer a.d.h.v. een label je helpen om het beheer en de registratie overzichtelijk te houden.

Rond het thema 'Informatiebeheer van erfgoedcollecties' vinden geregeld vormingsmomenten plaats. Houd de [kalender](#) van FARO in het oog.

2.3. Bereid de verhuisfase voor

2.3.1. Voer een toestandscontrole uit op de objecten en plan waar nodig behandelingen in

Dit doe je bij voorkeur op de oorspronkelijke bewaarplaats; zo vermijd je het transport van mogelijk fragiele objecten of items die schimmels of insecten meedragen.

Hiervoor kan je beroep doen op interieurwachters van Monumentenwacht of op commerciële/privé-actoren met een specialisatie in het behoud en beheer van erfgoedobjecten.

2.3.2. Sluit overeenkomsten af met de eigenaar of beheerder van de erfgoeditems

In de brochure 'Het kerkgebouw. Betekenis en toekomst' (2020) sturen de Vlaamse bisschoppen aan op de opmaak van overeenkomsten van het type 'bewaargeving' of 'bruikleen' wanneer religieus erfgoed naar een depot overgebracht wordt. Dergelijke overeenkomsten worden afgesloten tussen de depotbeheerder en de eigenaar of beheerder van de erfgoedobjecten.

Voorbeeldovereenkomsten voor de overdracht van religieus roerend erfgoed (al dan niet naar een erfgoeddepot) vind je terug via het [Stappenplan Religieus Erfgoed](#) en op www.parcum.be/een-erfgoeddepot-in-je-kerk.

2.3.3. Verpak de erfgoeditems

Doe eventueel beroep op een team van vrijwilligers voor het inpakken van de erfgoedobjecten. Mogelijks kan ook de erfgoedcel ondersteuning bieden.

Uitvoerige toelichting en tips over het verpakken (en transporteren) van erfgoedobjecten kan je nalezen in [dit hoofdstuk van Erfgoedwijzer](#). Ook het scala aan verpakkingsmaterialen wordt belicht.

Tip: heel wat verpakkingsmaterialen kunnen nadien verder in gebruik blijven in het depot. Denk bijvoorbeeld aan stapelbare dozen uit kunststof en palletten. Ook de aanschaf van verpakkingsmaterialen kan je met andere woorden duurzaam aanpakken, als je het doet met één oog op de toekomst.

2.3.4. Installeer (indien nodig) het depotmeubilair

Opteerden jullie voor modulaire opslagmeubels of ga je voor doe-het-zelf oplossingen? Voorzie dan de nodige tijd om de meubels in elkaar te steken en ze een plaats te geven. Mogelijkerwijs werd er bij het uittekenen van het depotontwerp i.s.m. de technische experts en/of meubelleveranciers reeds een inrichtingsplan uitgetekend.

2.3.5. Voorzie de nodige transport- en hulpmiddelen

Neem een kijkje op [Erfgoedwijzer](#) voor een overzicht van de mogelijke transport- en hulpmiddelen.

2.3.6. Stippel een gefaseerd verhuisplan uit

Door de verhuisactie gecontroleerd en in fasen in te plannen, vermijd je een ongestructureerde opeenstapeling van objecten en verpakkingen die de kans op schade aanzienlijk vergroten. Bovendien bemoeilijkt dit nadien het uitpakken, registreren en de plaatsing in de rekken.

De transitruimte kan aanvankelijk gebruikt worden als tijdelijke bewaarplaats voor de erfgoeditems, vooraleer ze een definitieve plaats toegewezen krijgen in het depot.

2.4. Verhuis

[Deze 8 stappen](#) begeleiden je bij een veilig transport.

2.5. Plaatsing objecten

Bij aankomst in het depot:

- Uitpakken
- Toestandscontrole
- Registratie in beheersdatabank/-systeem depot
- Standplaatsregistratie
- Plaatsing in rekken

In het document 'Klimaatbeheer en inrichting van erfgoeddepots in kerkgebouwen - Basisaanbevelingen' vind je aanbevelingen terug rond de plaatsing van de objecten. Bijkomende tips kan je nalezen op [Erfgoedwijzer](#).

3. Exploitatiefase

Uitvoering van taken voor dagelijkse depotwerking, publiekswerking, veiligheidszorg, etc.

Tips voor het onderhoud van roerend religieus erfgoed kan je nalezen in de [onderhoudsfiches van Monumentenwacht](#). Daarnaast biedt FARO op herhaaldelijke basis de vormingenreeks 'In goede handen' aan. Deze focust nadrukkelijk op behoud en beheer. Naast aspecten als veiligheid en intern transport, komt ook 'onderhoud in een erfgoedcontext' aan bod. Dit laatste vormingsmoment wordt samen met Monumentenwacht georganiseerd. Houd de [kalender](#) van FARO in het oog.